

Toespraak van de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib, bij de herdenking van Wim Kok, dinsdag 30 oktober 2018

Aan de orde is de herdenking van minister van staat Wim Kok. Een warm welkom aan zijn vrouw Rita, hun dochter Carla en zoon Marcel. Ik heet ook de minister-president en iedereen op de publieke tribune hartelijk welkom. Ik vraag u allemaal om – voor zover dat mogelijk is – te gaan staan.

Tien dagen geleden bereikte ons het intens droevige bericht van het overlijden van Wim Kok. Hij was Kamerlid, minister van Financiën en uiteindelijk minister-president van de twee Paarse kabinetten.

De afgelopen tien dagen bleek hoeveel respect, gezag en bewondering Wim Kok genoot bij mensen in binnen- én buitenland. Er waren warme woorden. Geroerde reflecties. Treffende typering. Over wie hij was, wat hij deed en waar hij voor stond.

Ook de herdenking afgelopen zaterdag in het Concertgebouw was zeer indrukwekkend. Het waren echter niet alleen de woorden – hoe rijk en raak ook – die de mens en staatsman Wim Kok karakteriseerden, maar ook de beelden die wij voorbij zagen gaan. Het meest treffend vind ik een foto uit 1998, van Wim Kok in Madurodam.

We zien Wim Kok als een gigant uitstijgen boven Amsterdamse grachtenpanden. Schuin achter hem staat De Munt. Het lijkt alsof hij net een brug heeft overgestoken. Hij beweegt zich behoedzaam. De blik is serieus, geconcentreerd. Hij doet zijn best zijn balans te behouden en tegelijkertijd te voorkomen dat hij een argeloze voorbijganger op Madurodamformaat verplettert met zijn degelijke schoen. Zijn grote handen gebruikt hij om zijn evenwicht te bewaren. Hij hangt een beetje onhandig in zijn grijze pak.

Zo was Wim Kok ook in de wereld op ware grootte. Volgens journalist Sheila Sitalsing¹ “met handen zo kolossaal dat handen schudden met hem een enerverende ervaring was”. Dat heb ik persoonlijk altijd zo ervaren als ik hem een hand gaf.

Het moet niet alleen voor mij, maar voor veel meer mensen herkenbaar zijn. In zijn leven moet hij tienduizenden, zo niet honderdduizenden handen hebben geschud. Hij stond als dienaar van de publieke zaak midden in de samenleving.

Serius en sober. Dat hij op de foto in Madurodam voor de Munttoren staat is misschien toeval, maar absoluut tekenend. De munten waren bij hem in goede handen. De ervaringen uit zijn jeugd hebben daarbij, zoals hij zelf ook meerdere keren heeft verwoord, een rol gespeeld. In zijn eigen woorden: “Ik ben nog opgevoed in de sfeer van: je mag geen eten weggooien. Dat doen wij dus ook niet. Van kindsbeen af is dat erin gehamerd: zuinig zijn.”²

Zuinig was hij ook op 's lands financiën. Hij was in het derde kabinet-Lubbers de sobere schatkistbewaarder. Voor hem gingen financiële degelijkheid en sociale rechtvaardigheid hand in hand. Soms had zijn soberheid een twist van droge humor. Zo dronk hij 's avonds Corenwijn uit een aardewerken kruikje. 's Middags water. Maar, zo vertelde hij eens met een glimlach – op Koninginnedag is het Spa Reine, op 1 mei Spa Rood.³

Wim Kok was een man zonder de behoefte om aardig gevonden te worden, en met een afkeer van politieke spelletjes. Dat was toen hij klein was ook al zo, zo herinnerde een oud-klasgenootje zich: “Wim was een lieve jongen. Vijanden had hij niet. Hij deed nooit mee met de spelletjes die niet mochten. Ook aan het knokken op het schoolplein deed hij niet mee. In onze kindertijd was hij best wel saai.”

¹ Sheila Sitalsing, *Met zijn enorme handen boetseerde geweldenaar Wim Kok gestaag aan Nederland*, De Volkskrant, 22 oktober 2018

² In: Cisca Dresselhuys, *‘Ik zou graag opa willen worden, dat lijkt me een mooie tijdsbesteding’*. Minister-president Kok langs de Feministische Meetlat, Opzij, december 1997

³ In: Jaap Janssen, *De Willem I van onze dagen. Portret van Wim Kok, minister-president bij uitstek*, Elsevier, 31 oktober 1996

In de politieke arena, hier in de plenaire zaal, ging hij het spel eveneens uit de weg. Over het functioneren van de Tweede Kamer zei hij ooit, als Kamerlid: “De individualiteit in de Kamer is wel erg groot, groter dan elders. Er zijn geen andere bedrijven waar je zo nadrukkelijk om de vier jaar beoordeeld wordt op je functioneren. Je moet je onderscheiden, je moet scoren, want als je dat niet doet, ga je ten onder in de grauwe middenmoot en dat breekt je op als de kieslijsten worden opgesteld. En dat ‘moeten scoren’ kan het slechtste in mensen wakker maken. Ik hoop dat ik toch een beetje een normaal mens ben gebleven, niet gedefformeerd ben geraakt.”⁴

Een boodschap die aan actualiteit niets heeft ingeboet. Soms is het goed om – in navolging van Wim Kok – weerstand te bieden aan bepaalde impulsen of ingesleten gewoontes.

Het ging Wim Kok in de politieke arena niet om profilering, of het gewiekt spelen van het spel. Scoringsdrang was hem vreemd – en kijk hoe ver dit hem heeft gebracht. Hij had geen moeite om zijn mening luid en duidelijk te ventileren. Maar daar lag voor hem niet de essentie. In zijn eigen woorden: “Ik heb uiteraard over tal van onderwerpen een mening, ieder uur van de dag word ik daarover ondervraagd en die geef ik dan ook. Ik denk dat het erom gaat hoe je vervolgens omgaat met al die verschillende meningen. Dat je niet onwrikbaar op je stuk blijft staan, maar met behoud van je eigen gevoel en eigen mening pogingen doet dichter bij elkaar te komen.”⁵

Hij wilde tegenstellingen verkleinen. Resultaten boeken. En tot in het diepst van zijn wezen was hij ervan overtuigd dat dit alleen kon door te zoeken naar consensus en compromis. Door bruggen te bouwen en partijen aan te moedigen die dan samen met hem over te steken. Zoals hij doet op de foto in Madurodam. Als Wim Kok iets was, was het een verbindingsgenie.

⁴ In: Cisca Dresselhuys, *Ik zou graag opa willen worden, dat lijkt me een mooie tijdsbesteding*. Minister-president Kok langs de Feministische Meetlat, Opzij, december 1997

⁵ In: Cisca Dresselhuys, *Ik zou graag opa willen worden, dat lijkt me een mooie tijdsbesteding*. Minister-president Kok langs de Feministische Meetlat, Opzij, december 1997

Zo boekte hij resultaten. Het resultaat dat ons allemaal het meest bijstaat is natuurlijk de totstandkoming van de Paarse kabinetten. Zoals Hans van Mierlo ooit zei: “Zonder Wim Kok had Paars niet bestaan. Hij kon de politieke uitersten verenigen.”⁶

Dat lukte hem door altijd behoedzaam te manoeuvreren en ruimte te laten voor een ander. Hij wilde – net als in Madurodam – voorkomen dat hij iemand vertrapte met zijn schoenen. Zelf beschreef hij het zo: “Van nature heb ik de neiging om veel naar anderen te luisteren. Dat schijnt hinderlijk te zijn. Een echte leider moet kennelijk stopverf in zijn oren hebben.”⁷

We mogen dankbaar zijn dat Wim Kok nooit stopverf heeft gebruikt. Dat hij permanent streefde naar een evenwichtige benadering. Altijd en overal. En dat hij hechtte aan geloofwaardigheid en betrouwbaarheid van de politiek. Hij vond dat mensen op de overheid moesten kunnen vertrouwen. Daarom was de ingreep in de WAO voor hem een kras op zijn ziel. Een groef in het gelaat. Naarmate zijn politieke loopbaan vorderde, werden de groeven veelvuldiger en dieper.

De diepste groef – op zijn gelaat en ook in zijn hart – ontstond door de dramatische gebeurtenissen in Srebrenica. Hij bleef de pijn van deze inktzwarte gebeurtenis voelen. Jaar na jaar. Hij voelde zich verantwoordelijk. Nam die verantwoordelijkheid ook. Maar het allesoverheersende verdriet bleef.

Wim Kok was een gevoelsmens. Hij kon zich grote zorgen maken. En soms was hij dan wat kortaf. Ten minste, dat leek dan zo. Aan het einde van zijn premierschap in 2002 legde hij uit hoe het precies zat: “Nee hoor, ik ben niet knorrig. Ik ben wel een beetje bezorgd en meer dan dat soms door een dreigende, toenemende vooringenomenheid en onverdraagzaamheid.”⁸

Aan het eind van zijn leven bleek die bezorgdheid om de verdeeldheid en polarisatie in ons land onverminderd groot. Voor zijn advies over de oplossing voor dit probleem, verwijs ik naar zijn eigen woorden uit 1997. Voor jongeren had hij destijds een boodschap, waar wij

⁶ In: Gijs Korevaar, *Veel lof voor Kok*, Haagsche Courant, 30 augustus 2001

⁷ In: Frank van Empel en Jan Hoedeman, *‘Ik ben geen slippedrager van rechts’*, Elsevier, 14 mei 1992

⁸ Televisie-interview met Ivo Niehe, 3 mei 2002

allemaal ook in 2018 ons voordeel mee kunnen doen: “Ik denk dat het belangrijkste advies voor jonge mensen is: wees kritisch, maar ook verantwoordelijk. Verantwoordelijk naar waar we samen voor staan. Ook al ben je nog zo op je toekomst gericht, we maken die toekomst in Nederland en in Europa wel met z'n allen. En kijk niet te snel de andere kant op. Iedereen ziet dat we in dit kleine land me een paar grote problemen worden geconfronteerd die we samen moeten oplossen.”

Wim Kok ten voeten uit. Werkend aan evenwichtige oplossingen voor serieuze problemen. Werkend aan de balans en het overbruggen van tegenstellingen. Werkend aan sociale rechtvaardigheid zonder stopverf te willen gebruiken en mensen te willen vertrappen. Zo werd Wim Kok, de man van eenvoudige komaf een staatsman van statuur. De premier van alle Nederlanders. In Madurodam en ver daarbuiten.

Wij herdenken hem met groot respect en diepe dankbaarheid voor alles wat hij voor ons en ons land heeft betekend. Ik wens zijn vrouw Rita, zijn kinderen Carla en Marcel, zijn kleinkinderen en alle andere nabestaanden veel kracht toe bij het dragen van dit enorme verlies.

